

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK
KNESSELARE - URSEL ONDERDALE
4 & 5 MEI 2009 EN 11 & 12 MEI 2010

David Vanhee

COLOFON

© 2011

© Kale - Leie Archeologische Dienst, David Vanhee

figuren © Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

layout:

druk- & bindwerk:

verantwoordelijke uitgever:

D. Vanhee

Zquadra, Kortrijk

Kale - Leie Archeologische Dienst

Kasteelstraat 26

9880 Aalter

www.deklad.be

I. Voorwoord

Dit document bundelt de informatie van de conceptrapporten over twee vooronderzoeken met proefsleuven uitgevoerd in het kader van het opgelegd provinciaal advies in het BPA Onderdale op het terrein voor de uitbreiding van de school van V.Z.W. Provinciaal der Broeders van Liefde (4 & 5 mei 2009 - vergunning 2009/140) en op de terreinen de verkaveling van Veneco² (11 & 12 mei 2010 - vergunning 2010/094). Beide onderzoeken werden uitgevoerd door intergemeentelijk archeoloog David Vanhee van de KLAD, en leidden tot een vervolgonderzoek.

Onze dank gaat uit naar de bouwheren V.Z.W. Provinciaal der Broeders van Liefde en Veneco², L. En Ph. Stevens en D. Verheye.

II. Inhoud

I. Voorwoord	3
II. Inhoud	5
III. Administratieve gegevens	7
IV. Projectomschrijving	9
IV.1 Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	9
IV.2 Tijds kader	9
IV.3 Financieel kader	9
V. Archeologische en historische voorkennis	11
V.1.1 De uitbreiding van de school (2009)	13
VI.2 De verkaveling (2010)	15
VII. Besluit	19
VIII. Bibliografie	23

III. Administratieve gegevens

LOCATIEGEGEVENS 2009

Gemeente: Knesselare - Ursel
Plaats/straat: Onderdale - Hendelstraat
Kadastrale gegevens: Knesselare, 2e afdeling, sectie A, percelen 158p en 177
X: 88024.07
Y: 202893.57

OPGRAVINGSDOCUMENTATIE

Vergunning: 2009/140
Geldig: 29 mei 2009 tot 30 oktober 2009
Naam aanvrager: David Vanhee
Naam vooronderzoek: Vooronderzoek schoolterrein Knesselare – Ursel Onderdale
Opgravingscode: Knes – Ond – VO – 09
Datum: 4 en 5 mei 2009
Te onderzoeken oppervlakte: ca. 0,85 ha.
Algemene methodiek: vooronderzoek met proefsleuven (ca. 12 m tussen)

BOUWHEER

V.Z.W. Provinciaal der Broeders van Liefde
Stropstraat 119, 9000 Gent

LOCATIEGEGEVENS 2010

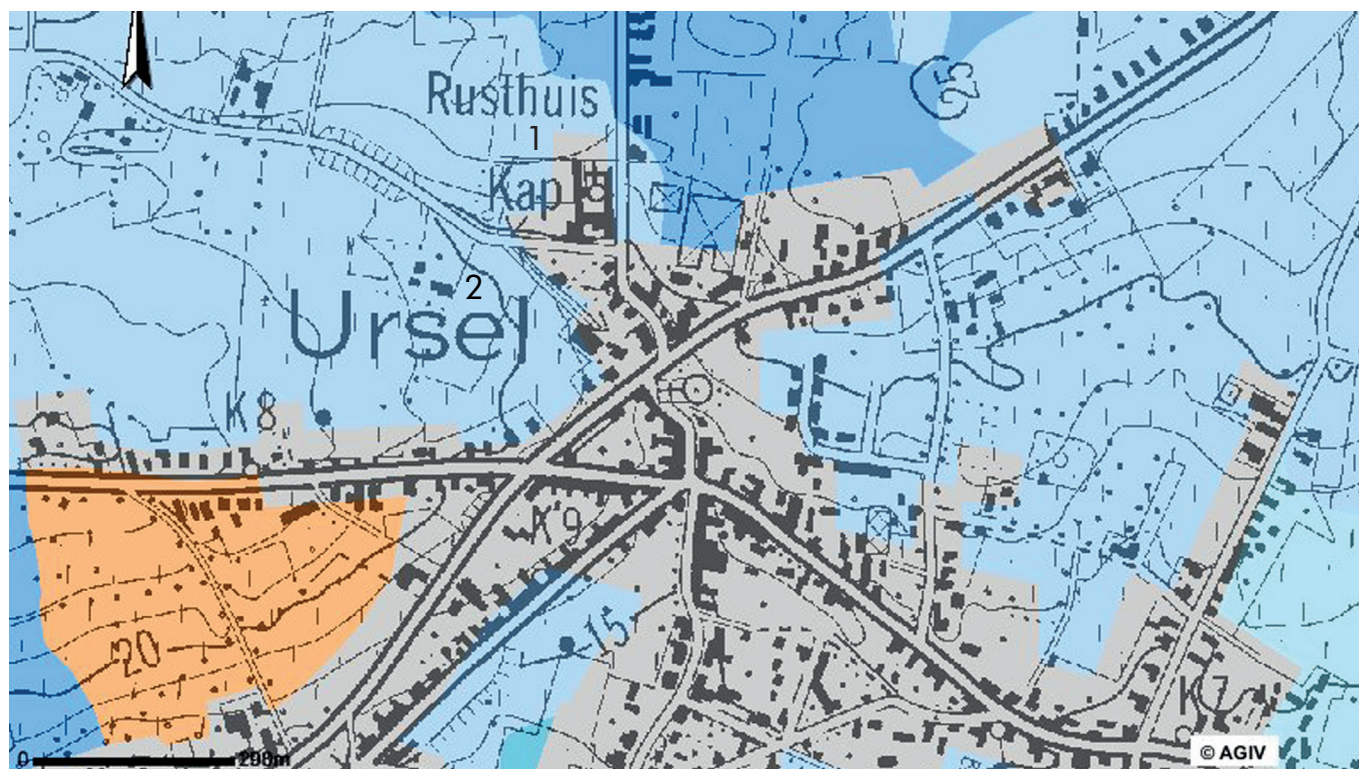
Gemeente: Knesselare - Ursel
Plaats/straat: Onderdale
Kadastrale gegevens: Knesselare, 2e afdeling, sectie B, percelen 30, 131b en 144d
X: 88003.4
Y: 202711.31

OPGRAVINGSDOCUMENTATIE

Vergunning: 2010/094
Geldig: 1 april 2010 tot 1 juni 2010
Naam aanvrager: David Vanhee
Naam vooronderzoek: Vooronderzoek Knesselare – Ursel Onderdale
Opgravingscode: Knes – Ond – VO – 10
Datum: 11 en 12 mei 2010
Te onderzoeken oppervlakte: ca. 1 ha.
Algemene methodiek: vooronderzoek met proefsleuven (ca. 12 m tussen)

BOUWHEER

Veneco²
Port Arthurlaan 1, 9000 Gent

Figuur 1: Bodemkaart van het projectgebied. (© <http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>)

Figuur 2: Het terrein vanuit de lucht op de google maps met (1) het onderzoeksgebied van de school, (2) het onderzoeksgebied van de serviceflats, (3) het onderzoeksgebied van de verkaveling en (4) de kerk van Ursele. (© gisoost.be)

IV. Projectomschrijving

IV.1 AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Het BPA Onderdale lag in 2006 op tafel en richt een gebied van ca. 5 ha nabij de dorpskern van Ursel opnieuw in. Binnen het BPA zijn onder meer een uitbreiding van de school, een uitbreiding van het rustoord (sociale verkaveling), een nieuwe verkaveling en zones voor openbaar groen voorzien. Dit plangebied is gelegen op een naar het westen gerichte lichte zandige helling, waarop in het verleden reeds heel wat archeologische aanwijzingen door luchtfotografie gevonden werden. Daarom zijn binnen dit BPA voorwaarden opgenomen ter bescherming van het archeologisch patrimonium, in de vorm van een vooronderzoek met proefsleuven.

In 2009 werd de uitbreiding van de school als eerste deel van het plangebied ontwikkeld. Dit project omvat de aanleg van een nieuw schoolgebouw met speelplaats op een terrein van ca. 0,85 ha, tussen Onderdale en de Hendelstraat in Knesselare – Ursel (Knesselare, 2e afdeling, sectie A, percelen 158p en 177). Het terrein ligt met een hoogte van ca. 20 (in het zuiden) tot 24 m TAW (in het noorden) topografisch hoog voor de regio. Het is als ZdP of matig natte zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel ingekleurd op de bodemkaart van België. Het onderzoek met proefsleuven, uitgevoerd door de intergemeentelijk archeoloog van de KLAD, toonde echter aan dat er geregeld klei tussen het zand opduikt. Daarnaast bleek ook dat er voldoende archeologische indicatoren aanwezig waren voor een vervolgonderzoek.

In november 2009 werd op het aanpalende projectgebied voor nieuw te realiseren serviceflats een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door het projectbureau Archaeological Solutions (Knesselare, 2e afdeling, sectie A, perceel 158 A). Ook hier werden archeologische sporen aangetroffen (DEVRIENDT B., 2009).

In 2010 startte het project met de nieuwe verkaveling van ca. 1 ha. (Knesselare Afd. 2, sectie B, 130, 131b en 144d). Dit terrein deed dienst als weide, ligt eveneens rond ca. 19,50 m TAW (in het zuiden) en ca. 21 m TAW (in het noorden) vrij hoog voor de regio. Het gebied is op de bodemkaart ingekleurd als w-SdP of matig natte lemige zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel. Ook dit gebied werd door de KLAD gesondeerd en ook hier werden archeologische sporen gevonden.

IV.2 TIJDSKADER

De sleuven op het projectgebied van de school werden aangelegd op 4 & 5 mei 2009. Zowat een jaar later was het terrein van de verkaveling van Veneco² aan de beurt (11 en 12 mei 2010).

IV.3 FINANCIËEL KADER

De kosten van het vooronderzoek werden voor het schoolproject gedragen door de KLAD, als dienstverlening naar de gemeenschap. Bij de verkaveling van Veneco² werden de kosten verdeeld tussen de KLAD, die de intergemeentelijk archeoloog David Vanhee ter beschikking stelde en de bouwheer die de kraan met kraanman en de landmeter ter beschikking stelde.

Figuur 3: Beide plangebieden (1= uitbreiding school, 2 verkaveling) op de Atlas der Buurtwegen (© <http://gisoost.be>)

Figuur 4: Het terrein op de kaart van Ferraris. (© NGI)

V. Archeologische en historische voorkennis

Voor de aanvang van het vooronderzoek op de uitbreiding van de school in 2009, waren er voor het plangebied zelf geen indicaties van archeologische aanwezigheid gekend, maar luchtfoto's en resultaten van veldprospecties deden uitschijnen dat er in de buurt heel wat mogelijke archeologische sites aanwezig zijn. De kans was dan ook bijzonder reëel dat er op dit terrein archeologische sporen zouden worden gevonden. Tegen het vooronderzoek in 2010 op het plangebied van Veneco², aan de andere kant van Onderdale, was het verhaal al enigzins aangevuld met een reeks nieuwe gegevens.

De oudste vondsten uit Ursel dateren in de steentijd. Het gaat voornamelijk om vondsten die gevonden zijn bij de opgravingen van Ursel Konijntje en Rozestraat. Ze zijn te dateren in het epipaleolithicum en het mesolithicum (BUNGENEERS J. ET AL, 1986 & 1987). Bij de laatst vermelde site zijn ook bewijzen gevonden van menselijke aanwezigheid tijdens het neolithicum (BOURGEOIS J. ET AL, 1988).

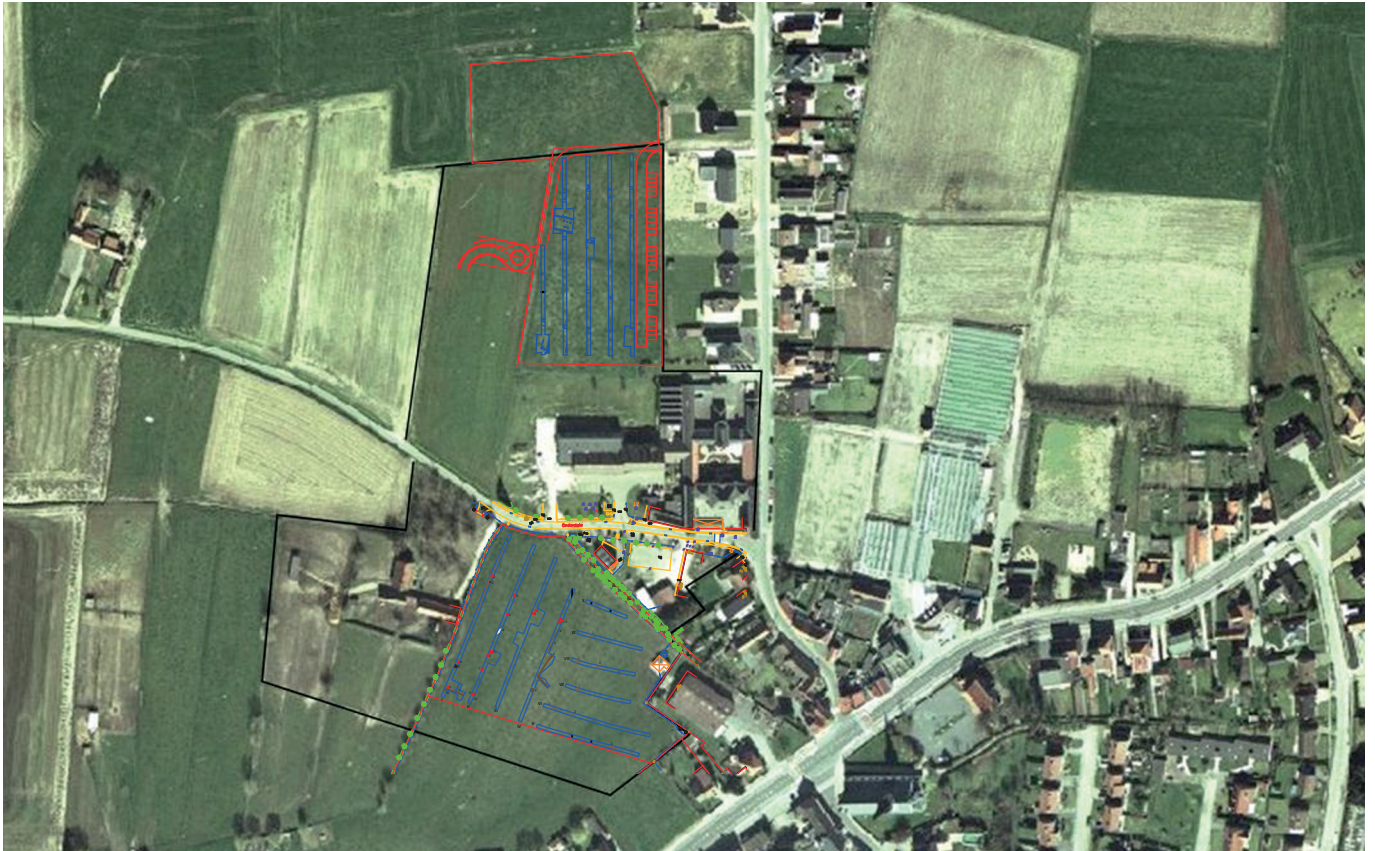
Sporen uit de metaaltijden zijn in de regio beter vertegenwoordigd. Zo werden op bovenvernoemde sites van Ursel Konijntje en Rozestraat in de jaren '80 van vorige eeuw, grafmonumenten uit de bronstijd aangetroffen (BOURGEOIS J. ET AL, 1987). Een vergelijkbaar grafmonument werd aan het sportcentrum te Knesselare Flabaert onderzocht (BOURGEOIS J. ET AL, 1993) en dankzij luchtfotografische prospectie zijn nog circulaire structuren rond Ursel bekend (AMPE C. ET AL, 1995).

Onderzoek bracht ook sporen uit de ijzertijd aan het licht. Op de site Ursel Rozestraat uit de jaren '80 van vorige eeuw, werden vierkante en rechthoekige structuren gevonden die een funeraire betekenis hadden. Ze worden gedateerd tussen de late ijzertijd tot de vroeg-Romeinse periode of tussen de 1e eeuw v.C. tot midden 1e eeuw n.C. (BOURGEOIS J. ET AL, 1987). In diezelfde Rozestraat werd in 2008 nog een site uit de ijzertijd opgegraven. De site bestond onder meer uit twee gebouwplattegronden en verschillende bijgebouwen die te dateren waren tijdens de eindfase van ijzertijd (MESTAGH B. & TAEIMAN E., 2008). Recent onderzoek in Knesselare langs de Hoekestraat, legde tevens bewoningssporen uit deze periode bloot (SCHYNKEL E. ET AL, 2009).

Ook voor de Romeinse periode zijn heel wat sites bekend. Op de site van Ursel Konijntje werd een necropool met 13 brandrestengraven uit de Romeinse periode (1e eeuw tot het midden van de 2e eeuw n.C.) onderzocht (BUNGENEERS J. ET AL, 1986 & 1987). Brandrestengraven zijn ook aangetroffen op beide sites aan de Rozestraat (BOURGEOIS J. ET AL, 1988 & MESTAGH B. & TAEIMAN E., 2008). Op de site van Knesselare - Flabaert werd een Romeins erf langs een wegtracé gevonden. Het erf was met een palissade afgebakend en daarbinnen stonden twee hoofdgebouwen en meerdere bijgebouwen. Het dateert uit de tweede helft van de 3e eeuw n.C. (DE CLERCQ W. & THOEN H., 1998). Een vergelijkbare site werd aangetroffen op Knesselare Kouter. Daar werd eveneens een versterkte site uit de late 2e tot vroege 4e eeuw n.C. onderzocht (DE CLERCQ W. ET AL, 2008).

Voor de gehele middeleeuwen zijn echte bewoningssporen op Ursels grondgebied dus zeer schaars. Toch kan op basis van de oudste historische vermelding van Ursel (1147 als 'Ursele') verondersteld worden dat het dorp tijdens deze periode tot ontwikkeling kwam (GYSSELING M., 1960), vermoedelijk langs de huidige Rozestraat en de Eekloseweg. De algemene welvaart en de daaraan gekoppelde bevolkingsstijging in de 12e en 13e eeuw zorgden voor een meer verspreid bewoningsspatroon, waarbij vanaf de 13e eeuw ook de minder vruchtbare gronden zoals de zware kleigronden op de cuesta en de zeer natte gronden in de kanaaldepressie in gebruik werden genomen. Door zijn ligging langs de middeleeuwse handelsweg tussen Brugge en Gent groeide de landbouwnederzetting Ursel uit tot een echte dorpskern.

Figuur 5: Beide sleuvenplannen gecombineerd op de luchtfoto van gisoost. (© UGisoost.be)

Figuur 6: Kijkvenster op Sleuf I (Knes – Ond – VO – 09).

VI. Resultaten

VI.1 DE UITBREIDING VAN DE SCHOOL (2009)

Op vraag van de architect en de bouwheer zijn de sleuven op het schoolterrein in functie van de fundamenten uitgezet. Er zijn 5 sleuven gegraven (I t.e.m. V). Uit de verkregen resultaten van het vooronderzoek bleek dat het grootste deel van het terrein wel degelijk archeologische sporen bevatte. Vooral in de westelijke helft van het terrein werden paalsporen vastgesteld. De bodemgesteldheid, met de vele kleiige opduikingen bemoeilijkt vaak de zichtbaarheid en liet geen eenvoudige interpretatie toe. Daarom werden op verschillende sleuven kijkvensters aangelegd. In deze kijkvensters werden verschillende clusters van paalsporen ontdekt die van verschillende (bij)gebouwen afkomstig zijn. Mogelijk zijn deze plattegronden onvolledig bewaard.

In het noordelijke deel van Sleuf I werden een aantal paalsporen vastgesteld. In de uitbreiding (kijkvenster 1), werd een palenrij vastgesteld die parallel loopt met een gracht. Nog een extra uitbreiding naar het zuiden van dit kijkvenster, legde nog een aantal paalsporen bloot. Vermoedelijk hebben we hier te maken met een grondplan van een bijgebouw. Er werden geen artefacten als dateerbaar materiaal aangetroffen.

De gracht die ten noorden van dit kijkvenster loopt en voorkomt in de Sleuven I t.e.m. IV, is eerder van recente oorsprong. Verder werden er in Sleuf I nog enkele oudere grachten en een paalspoor ontdekt.

Figuur 7: Kijkvenster op Sleuf II (Knes – Ond – VO – 09).

Figuur 6: Sleuvenplan van het schoolterrein (Knes – Ond – VO – 09).

In Sleuf II werd naast de recentere gracht een aantal oudere grachten vastgesteld. Deze lijken deel uit te maken van één of meerdere oude erfafbakeningen. Er werden terug paalsporen aangetroffen. Ook hier werd een uitbreiding (kijkvenster 2) aangelegd, die Sleuf II quasi met Sleuf III verbond. Ook hier kan de aanwezigheid van een plattegrond van een gebouw aangetoond worden.

In Sleuf III ligt de densiteit aan sporen lager. Toch werden er de verschillende grachten die oost – west lopen over het terrein in opgemerkt. Er werd ook een paalspoor in de zijwand van de sleuf vastgesteld.

De Sleuf IV bevatte enkel een aantal grachten die ook in de andere sleuven werden vastgesteld. Dit is ook het geval in Sleuf V. Van deze laatste sleuf was het zuidelijke gedeelte verstoord, waardoor de recente brede gracht, die in de andere sleuven voorkomt, niet werd opgemerkt.

VI.2 DE VERKAVELING (2010)

Het terrein van de verkaveling was in gebruik als weide en bij de eerste aankomst op 26 april nog bevolkt door 8 koeien. De bouwheer Veneco² werd hiervan op de hoogte gebracht en zou de gebruiker opzoeken en vragen de dieren te verwijderen.

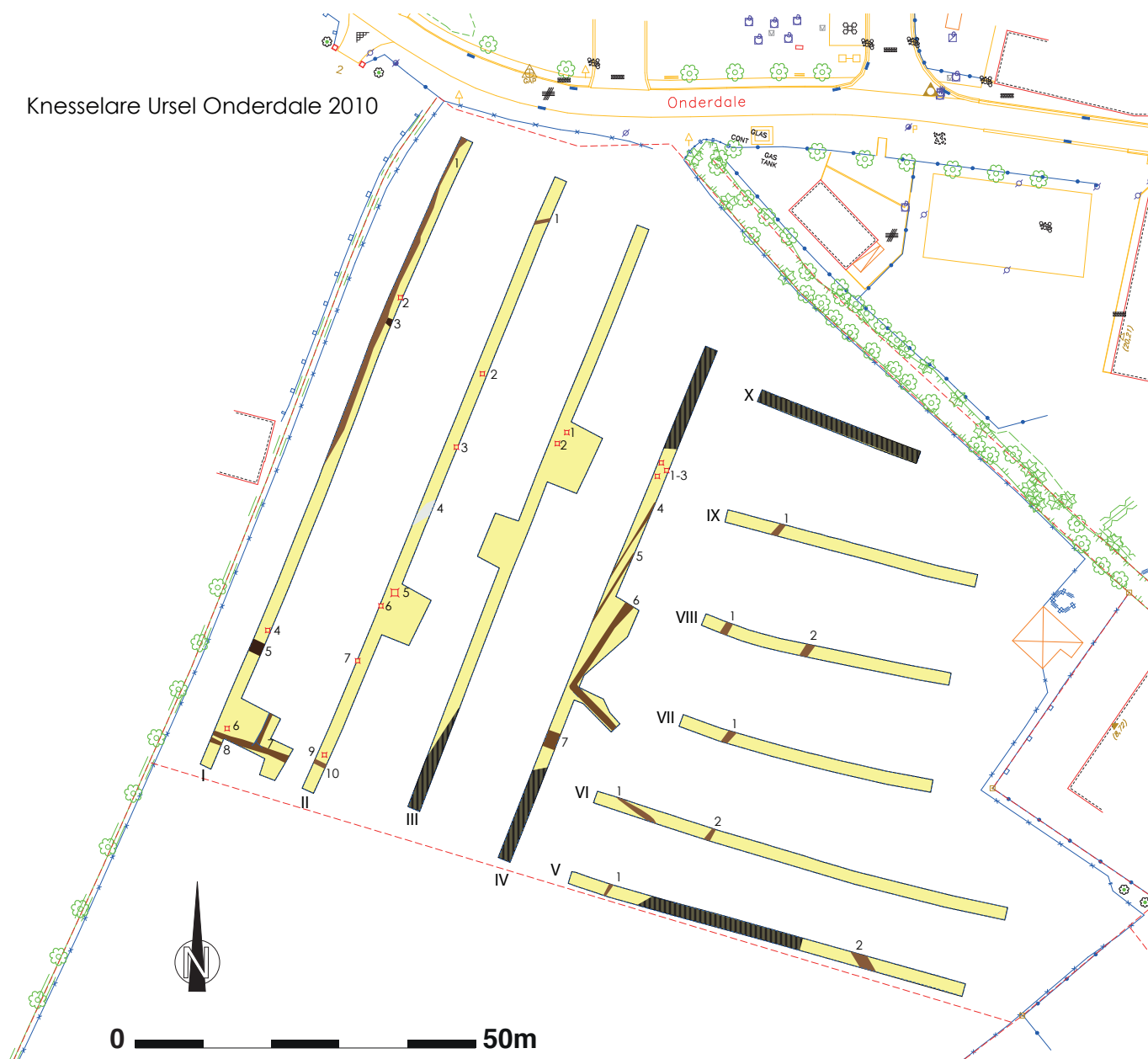
Bij de tweede aankomst op 11 mei 2010 bleken er nog steeds 2 koeien op het terrein aanwezig. De gebruiker was er niet in geslaagd de dieren te vangen. In eerste instantie bleken de dieren erg schuchter en bleven ze op het achterste deel van de weide waar ze niet in de weg liepen. De nieuwsgierigheid van de dieren overwon echter hun schrik met als resultaat dat ze de sleuven omwoelden en de nagels van de sporen uittrokken. Hierdoor werd het zeer moeilijk om de sporen degelijk te laten inmeten door de landmeter.

Figuur 7: Het bezoek in de sleuven Knes – Ond – VO – 10 trok nadien de nagels van de sporen uit.

Figuur 8: Aanleg van een kijkvenster Knes – Ond – VO – 10.

Figuur 9: Sleuvenplan van de verkaveling (Knes – Ond – VO – 10).

Het terrein zelf is licht glooiend in twee richtingen. Het hoogste punt bevindt zich ongeveer in het midden en de helling loopt enerzijds af richting Onderdale in het noorden en anderzijds richting het centrum van Ursel in het oosten. Er werd gekozen de sleuven volgens deze hellingen aan te leggen.

In Sleuf I werd een gracht S1 aangetroffen die parallel met de sleuf loopt en kon gevolgd worden tot ongeveer het midden van de sleuf. Deze gracht snijdt een mogelijke tweede gracht S3. Net voor dat punt werd een mogelijk paalspoor S2 aangetroffen. Verder werden in deze sleuf nog een mogelijk paalspoor S4 en een gracht S5 aangetroffen. Beide hebben een donkere vulling. Op het einde van deze sleuf werden nog een paalspoor - tegen de sleufrand - en twee grachten S6 en S7 gevonden. Hier werd een kijkvenster aangelegd. Daaruit bleek dat de één van de grachten afbuigt en de andere verder loopt. Er werden geen andere paalsporen meer aangetroffen.

In het begin van Sleuf II werd een recente gracht of greppel S1 aangesneden, samen met enkele recentere sporen. Daarna werd een groot spoor S4 aangetroffen met een opvallend bleke vulling.

Het kan gaan om een grote windval. In deze sleuf werden verder nog twee sporen S5 (kuil) en S6 (paalspoor) aangetroffen. Er werd een kijkvenster aangelegd dat geen andere sporen bevatte. Op het einde van deze sleuf werd nog mogelijk paalspoor S7 afgelijnd waaruit wat aardewerk werd gerecupereerd. De sleuf bevatte verder nog een smalle greppel S8 en een mogelijk paalspoor S9. Verder werd S10 als het vervolg van de gracht S7 uit Sleuf I gevonden.

Een groot deel van Sleuf III had een moeilijk leesbare bodem. Er werden twee grotere mogelijke sporen S1 en 2 in aangetroffen. Hier werd een kijkvenster aangelegd, zonder verdere resultaten. Wat verder en aan de andere zijde van de sleuf werd nog een kijkvenster aangelegd, maar hier werd enkel een windval afgelijnd. De laatste 16 m van de sleuf waren verstoord.

Het begin van Sleuf IV was verstoord. Toch werden er net na de verstoring drie kleinere paalsporen aangetroffen (S1 - S3). Daarna werden drie parallelle grachten (S4-6) aangetroffen, twee smalle en een bredere. De breedste van de drie S6 maakt een haakse bocht naar het oosten. Er werd een oorfragment van een reducerend gebakken kruik in aangetroffen. Daarna werd nog een gracht S7 aangesneden. Deze gracht ligt in het verlengde van gracht S5 die in Sleuf I werd aangetroffen.

Vanaf Sleuf V werd de richting van de sleuven gewijzigd naar oost - west. In deze sleuf werd een gracht S1 aangetroffen. Daarna was de sleuf voor een groot deel verstoord door vrij recente landbouwactiviteit. Op het einde van deze sleuf werd nog de gracht S2 afgelijnd.

De sleuven VI t.e.m. IX vertonen zowat hetzelfde beeld, terwijl de laatste Sleuf X volledig was verstoord.

Figuur 10: Kuil S5 en spoor S6 (op de achtergrond) in het kijkvenster op Sleuf II.

Figuur 11: Zicht op sleuf IV met gracht S6 met de grachten S4 en S5 op de achtergrond.

Figuur 12: Verstoringen in Sleuf V.

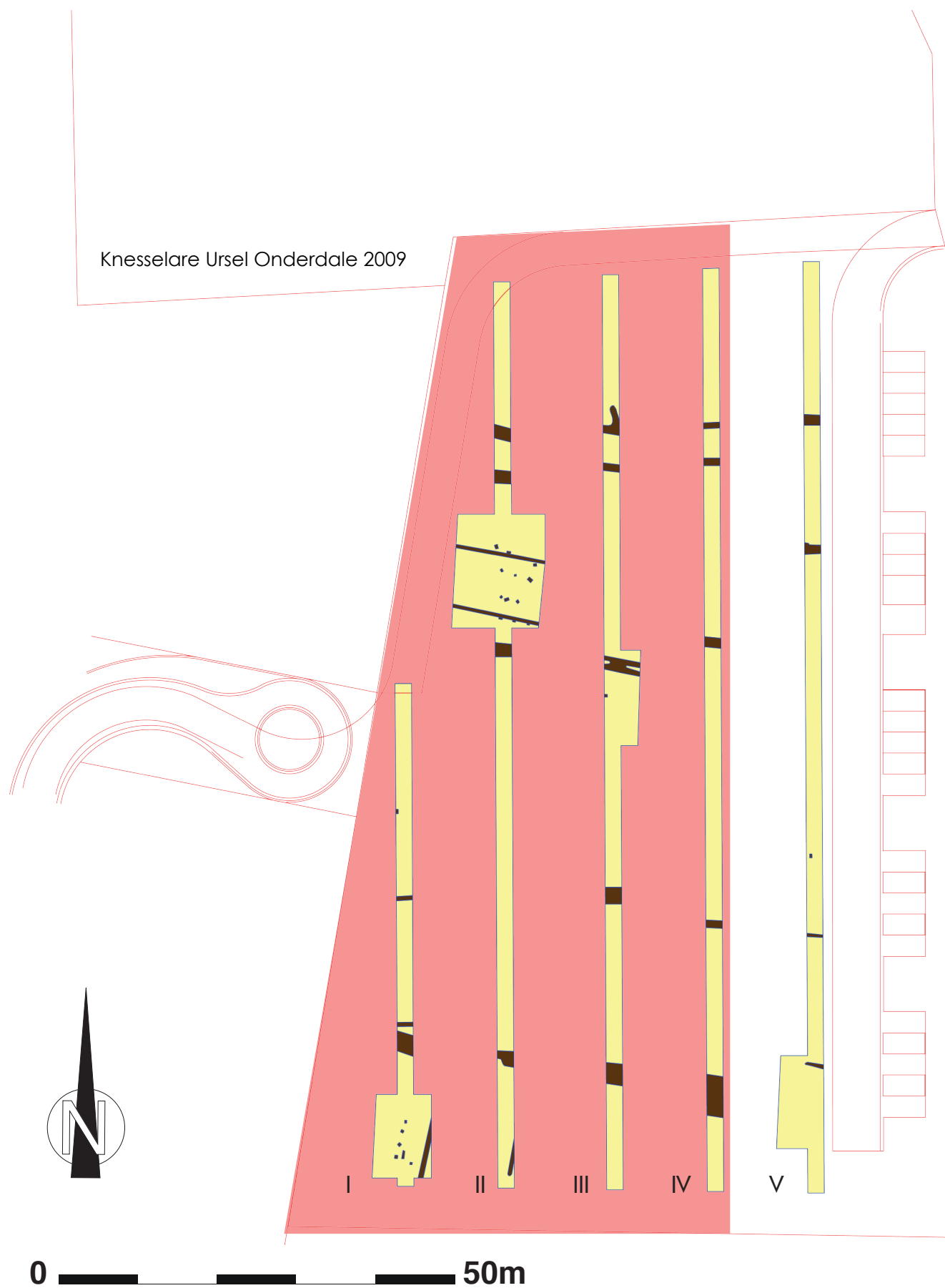
Figuur 13: Verstoringen in Sleuf X.

VII. Besluit

Bij beide vooronderzoeken werden archeologische sporen aangetroffen. De densiteit is vrij laag. Op de percelen van het toekomstige schoolgebouw (2009) tussen Onderdale en de Hendelstraat werd op basis van de bevindingen een zone van ca. 5.000 m² van het terrein afgebakend om verder te onderzoeken, voorafgaand de aanleg van het schoolgebouw.

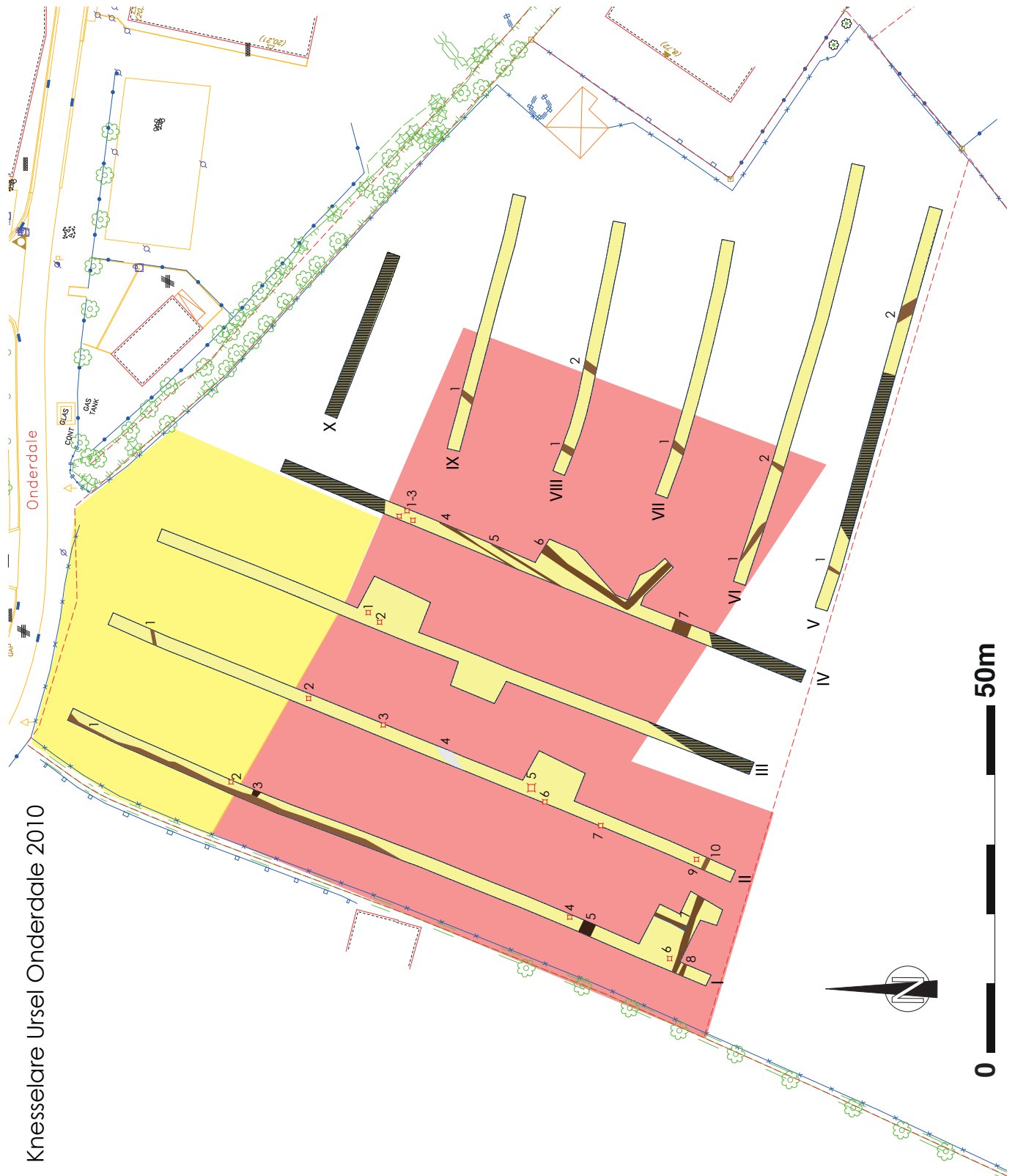
Ook het vooronderzoek op het terrein van Veneco² (2010) leverde archeologische sporen op. Ook hier is de densiteit aan sporen relatief laag. Het sporengamma beperkt zich tot enkele grachttracés, paalsporen en 1 grotere kuil. Het merendeel van deze sporen situeert zich op de westelijke helft van het terrein, of het deel dat tegenover de eerder vastgestelde sites op de terreinen van de school en de sociale verkaveling ligt. Op basis van deze informatie werd een zone van ca. 6.500 m² om verder te onderzoeken.

Figuur 14: Afbakening van het op te graven terrein op de uitbreiding van de school (Knes – Ond – VO – 09).

Figuur 15: Afbakening van het op te graven terrein op de verkaveling (Knes – Ond – VO – 10).

VIII. Bibliografie

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN, 2011. Bodemkaart op <http://geovlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.

AMPE C., BOURGEOIS J., FOCKEY L., LANGOHR R., MEGANCK M. & SEMEY J., 1995. Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen I. *Archeologische inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks 4*.

BOURGEOIS J., MEGANCK M. & RONDELEZ P., 1993. Noodonderzoek naar grafheuvels uit de bronstijd in de provincies Oost- en West-Vlaanderen in 1991-1992. In: *Lunula Archaeologia protohistorica*, 1, pp. 6 - 10.

BOURGEOIS J., SEMEY J. & VANMOERKERKE J., 1987. Ursel (Knesselare, O.-Vl.): Rozestraat. In: *Archeologie 1987*, 1, pp. 30 - 32.

BOURGEOIS J., SEMEY J. & VANMOERKERKE J., 1988. Ursel Rozestraat: grafheuvel uit de bronstijd, grafmonumenten en grafveld uit de late ijzertijd/Romeinse periode. Speuren , spitten, sparen. In: *Oost-Vlaanderen archeologisch doorgelicht*, pp. 57 - 62.

BUNGENEERS J., DELCOURT A. & ROMMELAERE J., 1986. Ursel (Knesselare, O.-Vl.). In: *Archeologie 1986*, 2, p. 87.

BUNGENEERS J., DELCOURT A. & ROMMELAERE J., 1987. Excavations at Ursel (East Flanders) 1985 - 1986. Prehistoric occupation and Roman cemetery. In *Scholae Archaeologicae*, nr. 7.

DE CLERCQ W. & THOEN H., 1998. Enkele apsecten van de Gallo-Romeinse aanwezigheid in het Meetjesland. Status questiones en recent Romeins archeologisch onderzoek in het gebied ten NW van Gent. In: *Vriendenboek Luc Stockman*, pp.51 - 62.

DE CLERCQ W., HOORNE J. & VANHEE D., 2008. *Een inheems-Romeinse boerderij en versterking. Preventief archeologisch onderzoek te Knesselare - Kouter (2005 - 2006)*. (= KLAD-Rapport 8)

DEVRIENDT B., 2009. *Archeologisch vooronderzoek te Knesselare Onderdale*. (= AS - RAPPORTAGE 2009 - 33)

GYSSSELING M., 1960. Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226). Belgisch interuniversitair centrum voor neerlandistiek.

MESTAGH B. & TAEIMAN E., 2008. *Archeologisch onderzoek Ursel - Rozestraat. 6 oktober tot 16 december 2008*. (= KLAD-Rapport 9)

SCHYNKEL E., DALLE S., SADONES S., VANHOLME N. & BONCQUET T., 2009. *Archeologisch onderzoek Knesselare - Hoekestraat. 29 juni tot 11 september 2009*. (= KLAD-Rapport 16)

